

1 XII. 1943

ALBA IULIA : CETATEA UNIRII

37

Sunt locuri, alase parcă de Destin, unde su venit să se întâlnească mereu clipele hotărâtoare din viața unui neam : suferință și slavă, căderi și triumfuri, sporind cu neapieritoare pagini Cartea Trecutului de așteptări și glorie, în care toate cu fapte s'au scris și spre smerită aducere aminte s'au păstrat. În cugetul nostru al tuturor, Alba Iulia rămâne cetatea istorică a amintirilor românești.

Am urcat din nou deunăzi, pe-o zi frumoasă de toamnă târzie, drumurile prăfuite cu pulbera anilor ce-au răposat de mult, de-alungul cărora am văzut cu ochii minții înșirându-se într'un cortegiu închipuit umbrele mari a celor câte se îndeplinesc aici. Simțământul de profundă pietate pentru oesurile grave ce-au bătut la aceste porți de biruință îți cuprinde sufletul de cum cobori, călător cucernic, pe peronul modestei gări curate dela marginea livezilor cu frunze ruginite. Până sus în oraș mai sunt de străbătut aproape doi kilometri pe o cale ocrotită, care te silește să te abați mai întâi prin cetatea cu ziduri hătrâne a Bălgradului de-odinioară. Lăsarăm la dreapta târgul vieții cotidiene de astăzi, cu micile-i rosturi gospodărești și enim urcșul tăcut, pe unde su pșait cândva veacurile de demult.

Abia am pornit pe drumul neted și iată ne întâmpină primele mărturi străbune, într'o alcoventă îmbinare cu semnele vremilor mai noi, aici în fața noastră, ca și sus pe muchia culmii, mai departe. Mai întâiu ne-a primit biserică românească din Măieri, zidită la 1713 după unirea cu Roma a Episcopului Ateanasie Anghel, apoi privirile noastre se ridică să salute cu bucurie strălucirea cerului senin, pe orizontul căruia se profilează ca o binecuvântare a dreptății românești Biserica Incoronării, în preajma căreia Regele Ferdinand între gitorul hotărâlor și-a așezat pe frunte coroana de Domn al tuturor Românilor.

În timp ce înaintăm pe lângă șirul efieinic de căsuțe albe, tot mai mult ne zmulgem din sleștele grijilor de astăzi și ne adăncim în trecut. Cum am putea să ne împotrivism ochemării care ne ispitesște înapoi? Facem acum, tăcuți și neînsemnați, aceeaș cale pe care a urmat-o Mihai Viteazul în ziua neuitată de 1 Noembrie 1899, când după biruința dela Șălimbru pe care o câștigase cu o săptămână mai înainte, s'a îndreptat din Sibiu prin Sebeș la Alba Iulia. Așa a pătruns în cetatea Bălgradului vijeliosul Voivod al unirei noastre de-o clipă, călare pe calul lui alb, cu pinteni de argint, în mantaua tivită cu vultur

Oine ar spune, că pe aceleași locuri pe unde trecem acum, înflorați și anchini, s'a rostogolit ca un râu bogat aleiul domnesc în haie de sărbătoare, cu podobee scumpe printre șirurile de ostași, cari străjuiau de amândouă părțile? Nu li seau nici lăutarii dele acest măreț praznic al Istoriei Ardealului, unde în chifireso erau de față și cânteculele românești. Aceia cari strângeau lăutele în mână erau desigur strămoșii neînregistrați de cronici și faimosului Ghiuț, cari l-e cântat și lui Avram Iancu lângă zidurile Abrudului. Tovarășul nostru de drum, un pătinaș profesor de istorie, a scos din buzunar cartea lui Nicolae Bălcescu și ne citește la ureche în minunata proză a istoricului muntean o fragmentă de baladă trăită : „Astfel în mijlocul concertului trâmbițelor, tobelor și al altor instrumente, în sunetul clopotelor și în vuetul tunurilor cu care se auzeau strigările de bucurie ale poporului, intră Mihai în capitala Ardealului și trasa la Palatul Domnesc*.

Pekatul domnesc de atunci îl avem acum înaintea privirilor noastre. E reședința Episcopului catolic, pe care nimeni nu-l vede și care nici nu ține să fie văzut. Zidirea care ne evocă vremile apuse se ridică liniștită și ursuză alături de noi, lăsându-ne mai mult să ghicim cecece a fost pe timpul când găzduia în încăperile ei pe principii Ardealului, așezați aici în inima fortăreței păzite cu șanțuri și cu porți. Dela una din ferestrele acestea prvea Mihai cu sufletul îmbătut de mărire, biserică ortodoxă pe care el însuș poruncise să se zidească și în care adusesse spre îngropăciune trupul lui Aaron-Yodă, Domnul Moldovei, ucis fără veste la Vinț. Tot în acest loc înălțase Volvodul stăpânitor peste toate Țările Românești, o ouvinoioasă reședință pentru Mitropolitul drept-credincios al Transilvaniei. Iar după ce amăgitoare izbândă s'a prăbușit în lațul intrigilor dela curtea împărătească din Praga, prigonitorii neamului nostru și al legii noastre au dărâmat fără nicio remășcare altarul închinat lui Dumnezeu ca și locuința slujitorului Lui, ca să nu mai rămână piatră pe piatră.

Destinul neamului nostru și verdictul Providenței au hotărât în să altfel. Pe acelaș loc se ridică astăzi Biserica Incoronării, clădită după obipul și asemănarea Bisericii Domnești din Târgoviște, dovedind oricui n'ar voi să creadă că adeseori timpul se întoarce în țâșnăle lui ruginite și că cecece la o răspântie a anilor prefăcuți în cenușe nu s'a înfăptuit decât în chip tresător, devine o trainică zidire sortită să rămână nedeslipită de ougetele noastre. Asemenea fluviilor cari curg distanțe lungi pe subț pământ, pentruca la cea dintâi întoarcere prielnică să iasă din nou la lumină revărsându-se cu toate apele lor largi până spre Mare, tot astfel conștiința unității noastre naționale a trăit vie și nevăzută în adâncul piepturilor românești, ca să izbucnească mai tumultoasă pe locul regăsirii noastre sub cerul redobânditei libertăți.

Multe încercări ne-au lovit până am ajuns unde suntem. Pe pământul strămoșesc al Albei Iulii samnele s'au încrestat ca într'un răboj al

veanurilor. Deschidem cartea la începutul ei și-i răsfoim primele file zăbovind puțin în sălile Muzeului Arheologic, unde au fost adunate atâtea dovezi, modelate în lut sau nioplite în piatră, ale epocii daco-romane. Niciodată nu ne vom spleca cu destulă lacre-amintă asupra acestor dovezi tangibile ale obârșiei noastre de noblețe și drepturi ale sângeului. Pe moaste plaiuri a fost aşezată la porunca împăratului Traian vestita Legiune a XII-a Gemina, iar alături de ea a continuat să înflorească din ce în ce mai luminos municipiul creiat pe vechia aşezare a aceluia trib de Daci, care au fost Apulii. O inscripție desgropată cu ani în urmă pomenește despre unul Silius Maximus, cetățean roman veteranus legionis primae, adică soldat de luptător cum am spune astăzi, numit magistratus primus in Cenabis ca răsplătă, poe pentru vitejia dovedită în războaie. Pretutindeni te înconjoară aici urmele civilizației de-acum aproape două mii de ani. Au fost smulse gleei peste două mii de ciuci sute de obiecte, rezultatul rodnic al unor săpături metodică, dar și al unor descoperiri întâmplătoare, amintind epoca următoare cuceririi Daciei. Vase de pământ frânturi din altarele închinate lui Jupiter, Dienei, lui Apollo sau Minervei. Într-o zi, în curtea unui plugar valah s'a găsit un relief închipuind pe Romulus și Remus. Ne întorcem așa dar spre obârșie ca să ajungem până la minunata realitate a reînvierii conștiinței românești. S'a aruncat o punte vrăjită dela un capăt la celălalt al vremii, peste douăzeci de secole și astăzi printre sfărâmurile de piatră care vorbesc despre strălucirea unei glorii apuse, treisprezece alieva prezentul cu toate teneurile lui de lume nouă.

De atunci și până acum, câte desamăgiri ne-a încercat, câte elanuri frânate de zbor pe culmi înalte, câte dureri și câte umilinți n'am îndurat și le-am străbătut pe toate. Pentru a împropășta măcar o parte din ele, n'avem decât să trecem încă odată pe sub porțile cetății Albei Iulii. Nu ne va întovărăși numai amintirea convoiului triumfal în mijlocul căruia Mihai Viteazul a pătruns în capitala Transilvaniei, ci ne vor cuprinde fiorii groznicelor chinuri, la care au fost supuși două sute de ani mai târziu, cei trei moștenici ai dreptei-răzvrățiri românești : Horia, Cloșca și Crișan. Cloșca a stat închis sub cea de-a doua poartă, iar în cea de-a treia, prin care a intrat în Alba Iulia Mihai Viteazul, s'a spus zurat Crișan cu nejițele dela opinci, ca să n'ajungă pe mâinile călăului. Platoul din spatele Cetății a fost martor al multor întâmplări tragice și solene din viața poporului nostru. Aici s'a strâns mulțimea înfricoșată, să privească în silă cu inima cuprinsă de ghiață, tragerea pe roată a lui Horia : priveștițe înspăimântătoare, la care nobilimea vremii venise în mătăsuri și în calești ca la o răcoșoare petrecere câmpenească. Locului îi spune până astăzi : Dealul Furcilor, ca o reminiscență teribilă a spânzurătorilor care se ridicau drept osândă pentru haiduci și pentru rebelii înarmați. Aici a zburat înrel Vlaicu, în 1912, ca un sol înaripat al unirii, care a cerut mai apoi atâtea jertfe. Aici au fremătat la 1 Decembrie 1918, acum un sfert de veac, cele o sută de mii de cămăși albe, adunate din toate părțile Ardealului și sub același acoperământ albastru al nesfârșitului au răsunat dintr'o sută de mii de glasuri strigarea care s'a auzit până la Scunul de Judecată al regiunii : -"Trăiască România-Mare!" Aici s'a strâns poporul, în ziua de 15 Decembrie 1922 să salameze pe căldinții Raze al tuturor Românilor în

cazul solemn al încoronării lui glorioase. Tradiția stăpânirii române; cea mai înaltă treaptă la care s'a ridicat vrednă un Voivod al Principatelor Române; supliciu robiei milenare; afirmarea furtunoasă a voinței populare descătuse; trecutul și prezentul își dau întâlnire în același colț de țară, venind din timpuri diferite, ca să vorbească la fel despre menirea neamului românesc.

Ne îndreptăm încet spre Sala Unirii unde acum douăzeci și cinci de ani s'au regăsit laclaltă toți fruntașii vieții românești din Ardeal ca să proclame contopirea cu Patria-Mamă. Intre aceste ziduri reci și mohorâte au răsunat zălmășurile înșuflețite ale cărturarilor chemați să exprime într'o formulă politică de realism și chibzuință voința nestrămutată și porunca furtunoasă a mulțimii de afară. Aici a citit Vasile Goldiș actul unirii, aici au dat binecuvântarea lor Vlădicii, aici a rostit bătrânul președinte Gheorghe Pop din Băsești cuvintele biblice de deslegare a vieții și a morții :-"Acum slobozește, Doamne, pe robul tău că-mi văzură ochii mântuirea neamului meu"...

Tot aici s'a întins pentru înalții demnitari ai Țării și pentru oaspeții străini, sărbătoreasca masă în ziua strălucită a Încoronării. De jur împrejur s'au cioplit în marmură și s'au zugrăvit în culori semnele împlinirii vremii și chipurile oamenilor de seamă cari au pregătit-o. O placă țintuită în perete amintește fapta unirii dela 1 Decembrie 1918, în redactarea pe care i-a dat-o erudiția latinescă a profesorului Ion Lupăș, pe vremea aceea protopop al Săliștei: -"Hoc loco unio Transilvaniae universa cum Daco-Romania sollemni et unanimo populi voto in perpetuum abque irrevocabilitate proclamata est"... Imediat după intrare de o parte și de alta a ușii grele străjuiesc martirii Ardealului în lupta lui pentru libertate : Horia, Cloșca și Crișan, Avram Iancu. La cele două capete ale sălii, de-asupra arceșilor, suind și coborând ca într'o Hecură a Vieții, predomină fresce Demnitorilor mai însemnați din Muntenia și Moldova, dela Alexandru Băsarab și Dragoș Vodă până la Alexandru Ion Cuza și Carol I-ul, într'o înfățișare cronologică, în care se cuprind și Mircea cel Mare și Alexandru cel Bun și Matei Băsarab și Vasile Lupu, și Constantin Brâncoveanu și Dimitrie Cantemir. O sumară lecție de istorie, care nu poate să fie nicăieri mai evocatoare decât aici!

Câțive pași mai departe se profilează Biserica Încoronării, cu înaltele ei clopotniță albă, de-asupra căreia, ca un simbol al puterii naționale luptătoare pentru creștinătate, stă de pază vulturul României de pe stema regescă a Țării. De jur împrejur înconjoară Biserica braul curat al chiliilor și al pridvoarelor cu coloane răscuțite adăpostind câțiva călugări și reședința Episcopului ortodox al armatei. De-atâtea ori clopotele au mai răsunat de-asupra Cetății, du când pe întinsul câmpului lui Horia, pe de-asupra porților văduvite de pajura cu două capete, scelaș zvon al glasurilor de aramă, care au vestit deopotrivă biruința lui Mihai-Viteazul și ungerea glorioasă a lui Ferdinand I. Intrăm cu umbrelă trecând sub cupola desprinsă ca o aripă în liniștea nebulburată, care ne-a întâmpinat din prag. De o parte a ușii din pronaos ne privește chipul lui Mihai Viteazul, având alături de el pe Doamna Stanca. De partea cealaltă Regale Ferdinand și Regina Maria. ctitorii acestui locaș de rugăciune și de mulțumire a neam-

mului întreg, ridicat pe vechile temelii ale unei biserici domnești, cu prea multă trufie dărnăta.

Ne plecăm genunchii în fața bunătății celui Atotputernic, care ne-a învrednicit pe noi nevrednicii să trăim acele clipe de-acum un sfert de veac, al căror preț de-atâtea ori n'am știut să-l înțelegem. Acum coborâm iarăși spre străzile liniștite ale târgului de lângă apa românească a Mureșului și ne întâlnim în cale cu țărani coborâți din munte, Moși cu privirea isteasă, harnici cioplitori în lemn, păzitori ai turmelor sărace, cari nu s'au urnit din locul lor, din moși-strămoși, increzători au așteptat, nu s'au temut de furtuni și s'au răzemat mersu pe dreptatea lor nezdruccinată și, până în cele din urmă, răzbătătoare. În capătul pieții dreptunghiulare, întindere vastă, mărginită de clădiri cumpănit aliniate, ne întâmpină în picioare statuia aspră a părintelui Vasile Lucaci, ca un tribun al Romei vechi, vorbind poporului despre dreptatea lui năzuinți, cu glee de aramă, cu pumnii strânși și cu privirea dusă departe, peste creștetele ascultătorilor. Așa l-am cunoscut pe leul din Șighești, tovarășul de pribegie al lui Octavian Goga - un popă prost și un poet nebun, cum spunea el - și așa l-a închipuit turnat în bronz după moarte îndemângea sculptorului ardelen, Nedrea.

Încă o relievă a trecutului, legată cu nevăzute fire de gândurile clipeilor de față, și-a găsit adăpost vremelnic pe pământul încercat de smintiri curate al Albei Iulii. La toate ne-am pomenit cogitând în această zi de smerită evocare a premergătorilor noștri, când la trecerea unui pătrar de secol ne întoarcem cu ei țământ de recunoștință și cu nădejdi întărite spre cinstitele figuri, cari au trăi și au pregătit Unirea.

Clopotele din cetatea amintirilor se chiamă spre rugămintea nădejdelor românești...